

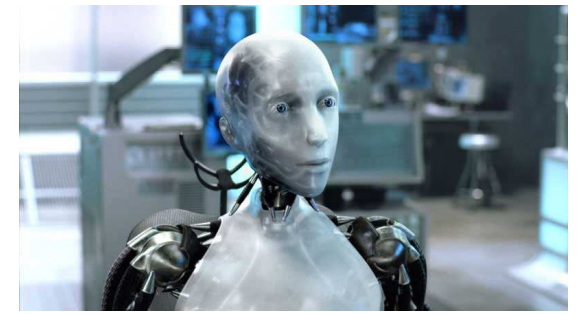
Věda o vědomí

Mysl, vědomí, poznávání

- **Vědomí (Consciousness)**
  - Vědomá zkušenost, fenomén či prostě zkušenost (experience)
  - Má velmi osobní, intimní často nesdělitelný charakter
  - Materialisté mají tendenci oddělovat vědomí od fyzického světa nezávislého na vědomí
  - Fenomenologicky založení myslitelé chápou fyzický svět spíše jako druh vědomé zkušenosti
- **Mysl (Mind)**
  - Někdy ztotožňováno s vědomím, pak se ale klade důraz na pojmové či rozumové operace
  - Většinou používán jako pojem širší než vědomí, popisující i nevědomé či podvědomé procesy
  - Téměř vždy je pojem mysli používán v protikladu k fyzickému tělu ve fyzickém světě
- **Poznávání (Cognition)**
  - Proces interakce mezi poznávajícím (vědomím, myslí, subjektem) a poznávaným (objektem, tělesem)
  - Je to ale proces pasivní (kauzálně závislý na fyzikální realitě) nebo aktivní (poznávané je nějakým způsobem závislé na poznávaném – vzpomeňme na Kanta)
  - A je vůbec rozlišení na poznávajícího a poznávané, subjekt a objekt udržitelné, nejde o jeden zpětnovazebný proces?

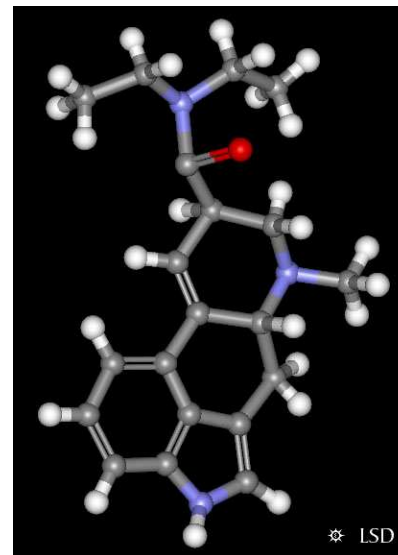
Vědomí - vnější znaky

- Schopnost reagovat na podněty z okolí
  - Psychiatrická kvalita vědomí
    - Vigilita a lucidita
  - Kde je hranice vědomých bytostí?
  - Etické problémy
    - Plod a dlouhodobé bezvědomí
    - Zvířata
    - Umělé systémy

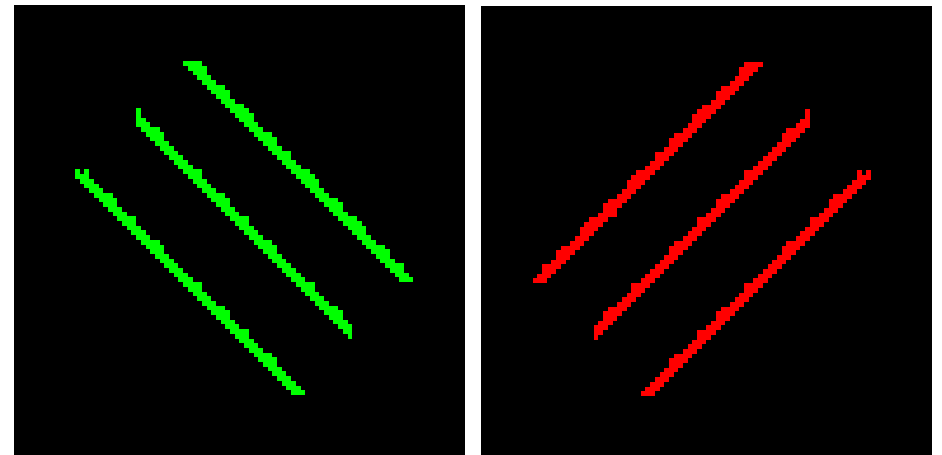
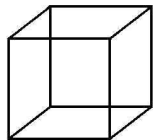
Vědomí - vnitřní znaky

- Stavy vědomí
  - Spánek, únava, emoce
  - Anestezie
  - Změněné stavy vědomí
    - Psychotropní látky
    - Meditace
    - Hypnóza, trans apod.

Vědomí – neurofyzilogický přístup

- Neurální koreláty vědomí
(Neural correlates of consciousness, NCC)
  - Lze vědomí lokalizovat?
  - O jaký typ neurální dynamiky se jedná?
- Zrakové vědomí - typické příklady výzkumu
  - Blindsight
  - Binokulární rivalita
  - Ambivalentní obrazy

Filosofické problémy vědomí

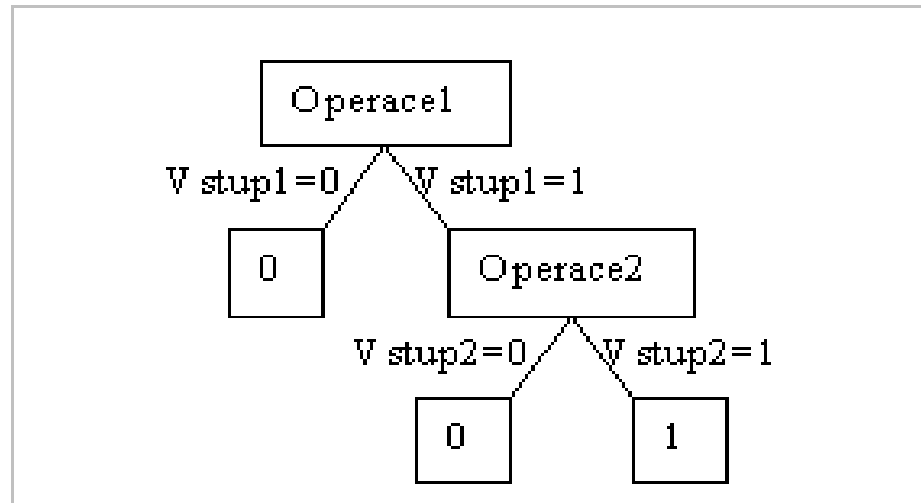
- Problém vědomí ostatních
(Other minds problem)
- Vztah mysli a těla
(Mind-Body problem)
- Problém homunkula

Klasická (fyzikalistická) paradigmatata kognitivní vědy

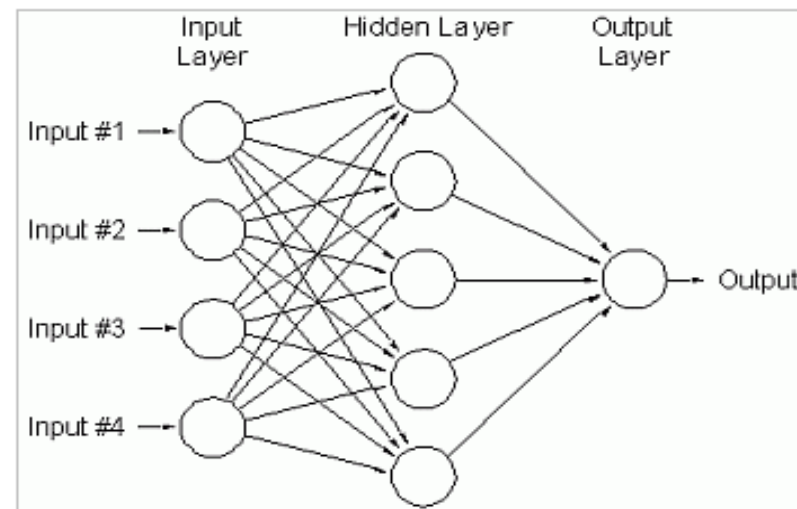
- **Kognitivismus (komputacionalismus)**
  - Proces poznávání (cognition) je popisován lokalizovanými operacemi se symboly. Symboly reprezentují stavy vnějšího světa
  - Přístup „shora dolů“
- **Konekcionismus (emergentismus)**
  - Proces poznávání je popisován distribuovanými operacemi v síti vztahů. Stav vnějšího světa je reprezentován dynamickým vzorem celkové aktivity systému
  - Přístup „zdola nahoru“

Příklady

- Kognitivismus (komputacionalismus)

- Konekcionalismus (emergentismus)

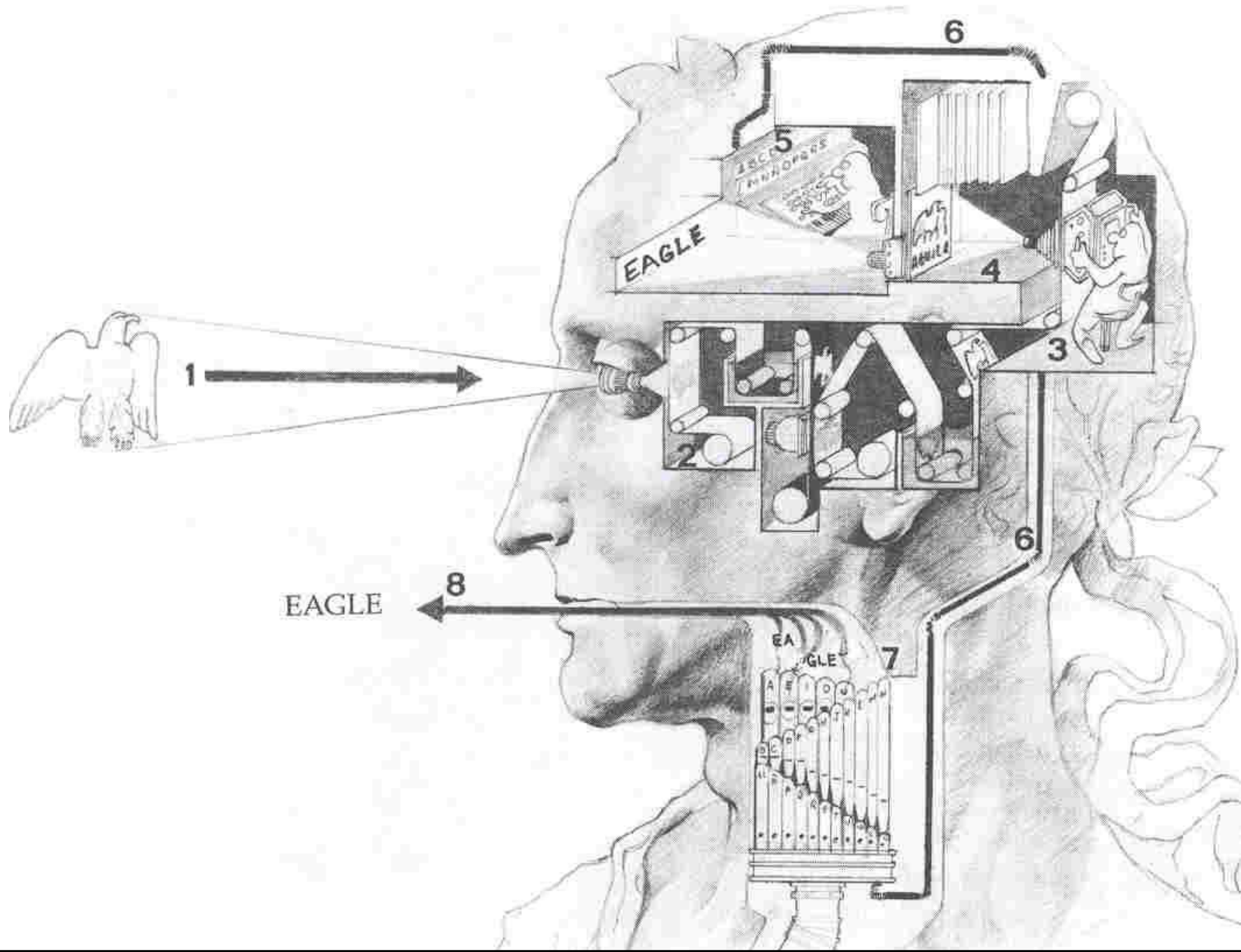

Problém vědomí ostatních

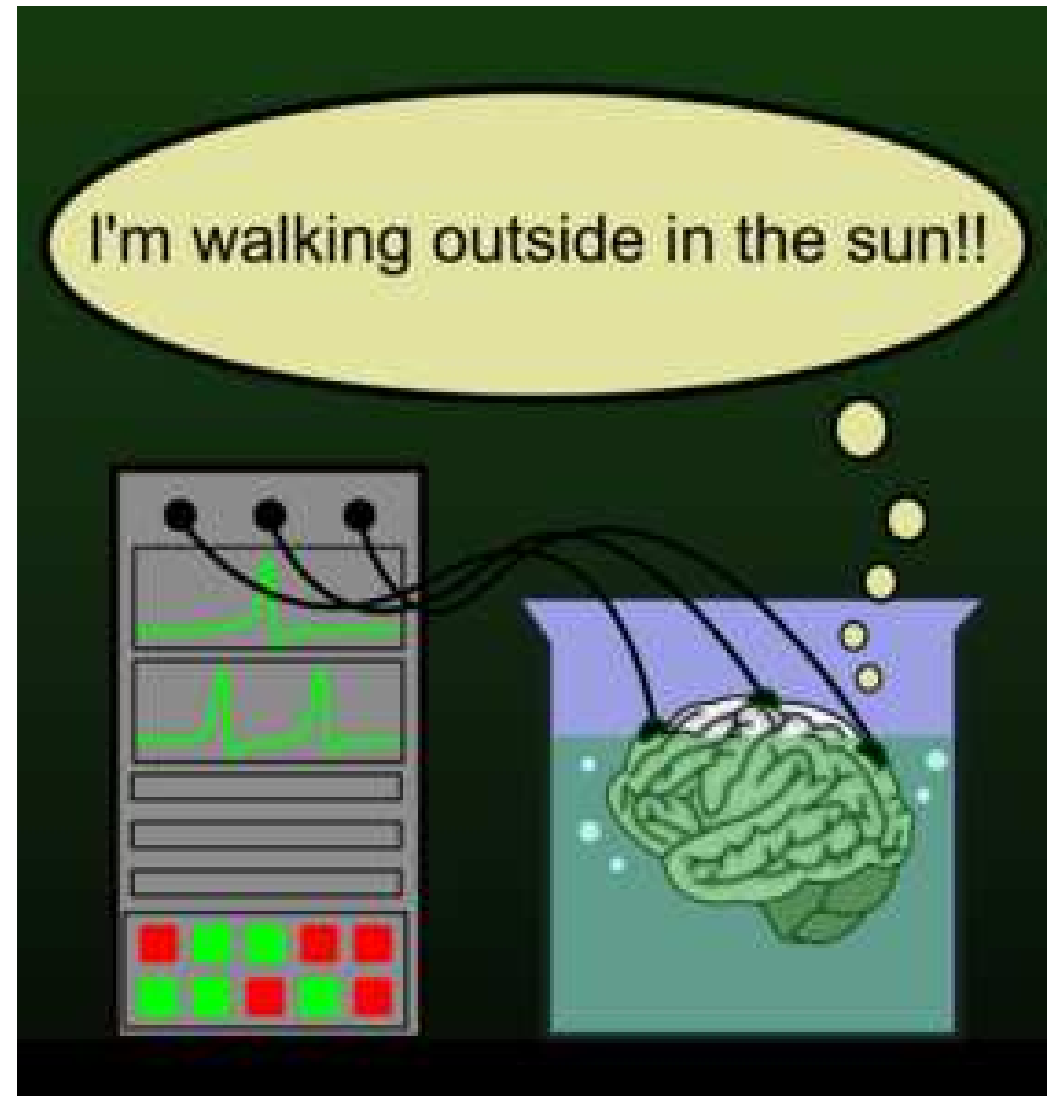
- Mohu si být jistý, že ostatní mají vědomí?
  - Můžeme vůbec dělat psychologii jako samostatnou vědu?
- Odpověď klasické kognitivní vědy
  - Rezentacionalismus
  - Obsahem vědomí jsou reprezentace (obrazy, interpretace) vnějších objektů
  - Psychologie studuje vztahy mezi reprezentacemi
  - Komputaciononalismus -Počítačová metafora hardware a software

Mentální reprezentace

Myšlenkový experiment „Mozek v kádince“

Důsledek
reprezentacionalismu:
Možnost fyzického
oddělení mozku od
prostředí

Reprezentační teorie mysli (RTM)

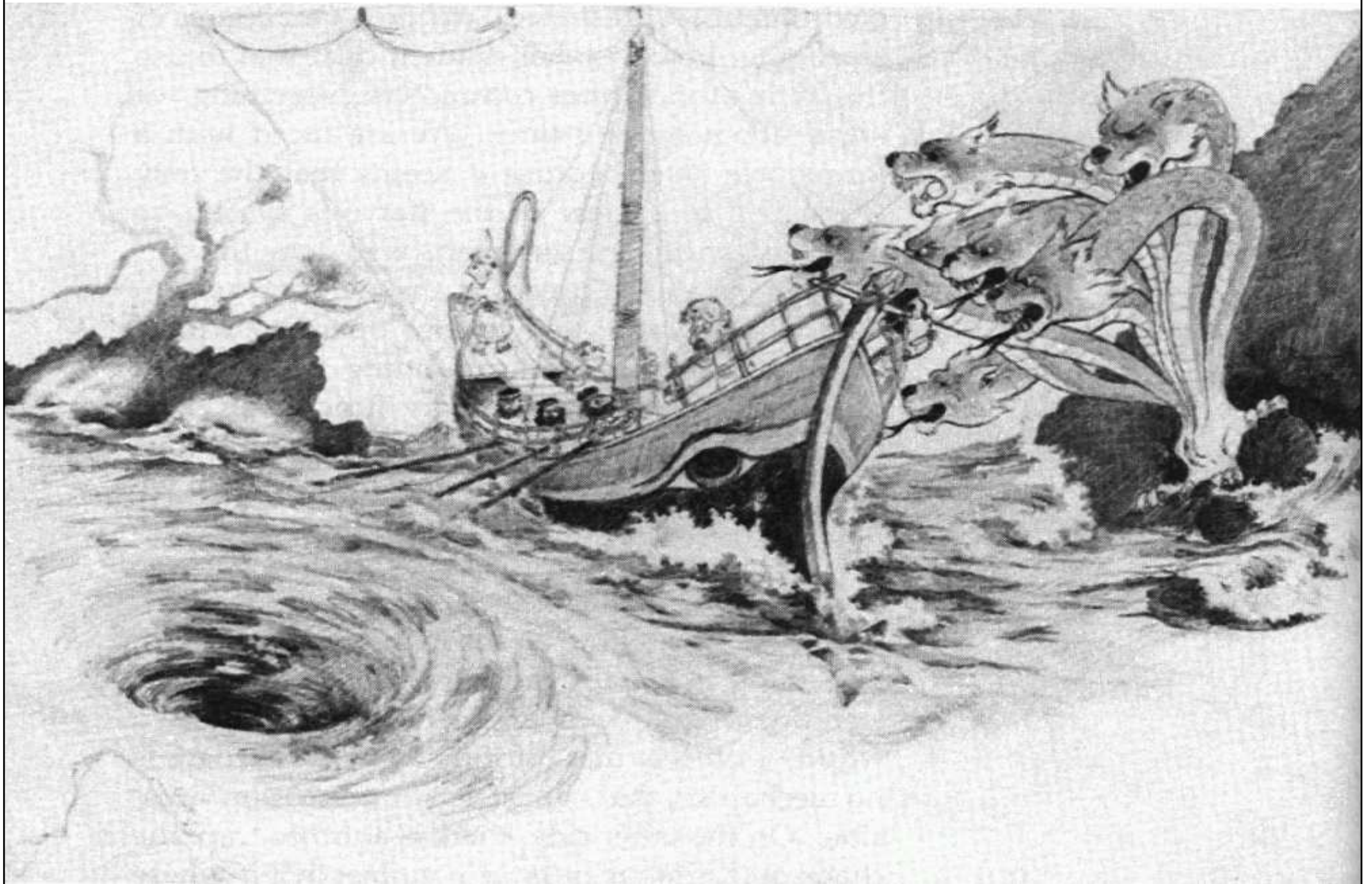
(Fodor, 1975, 1981)

- Fungování mysli je v zásadě analogické fungování počítače
- Mysl musí 'počítat' s nějakými 'symbolickými prostředky' $\Rightarrow$ *jazyk mysli*
- Prvky *jazyka mysli* jsou *reprezentacemi* (jaké existují v médiu lidské mysli/mozku), takže 'něco představují', 'mají sémantiku'

Kritika reprezentacionalismu a RTM

- Co to jsou reprezentace?
- Proč by mělo být snadnější prostě předpokládat, že jazyk myšlení 'má sémantiku' než předpokládat totéž třeba o češtině? (Co to vůbec znamená *mít sémantiku*?)
- Konekcionismus, sub-symbolické přístupy
- Embodiment, situovanost a enaktivní přístupy (důraz na interaktivní složku poznávání)

Mezi solipsismem a reprezentacionalismem

Vztah mysli a těla

- Odpověď klasické kognitivní vědy
  - Vědomí je neredukovatelné na fyzikální stavy
  - Přesto je z nich jednoznačně odvoditelné
  - Funkcionalismus
    - Vědomé obsahy jsou kauzální funkce, charakterizované smyslovými vstupy, vnitřními stavy a objektivně pozorovatelnými výstupy - chováním
    - Metafora černé skřínky (funkce určeny zvnějšku i zevnitř)
    - Nositel kauzálních vztahů je plně fyzikální
    - **Vědomí nezávisí na konkrétní materiální realizaci (tj. např. i „stroje“ mohou myslet)**

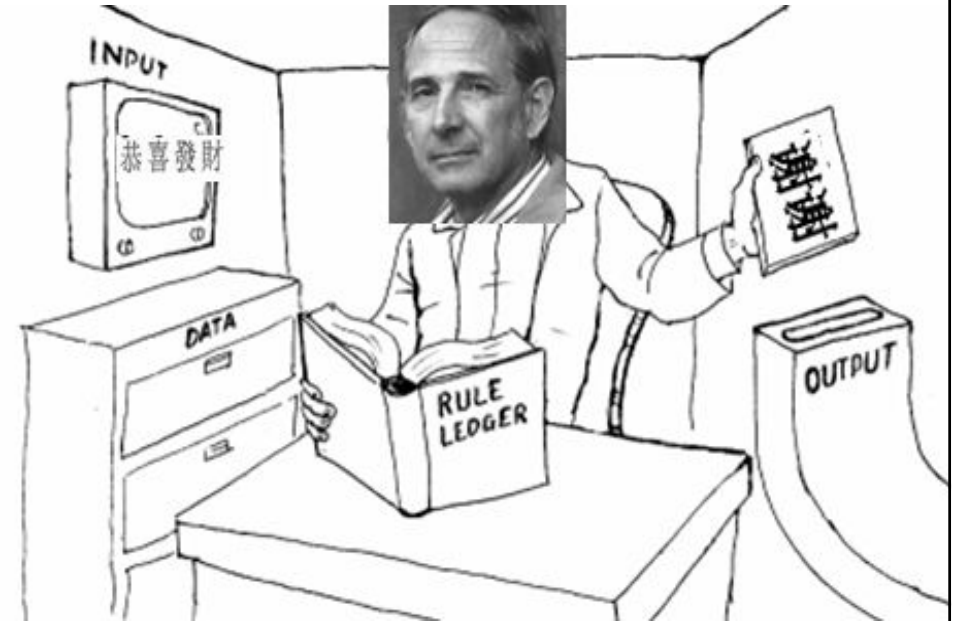
Kritika funkcionalismu

- Krajní redukcionismus a eliminativismus
- Neredukcionistické přístupy (a myšlenkové experimenty, které je ilustrují)
  - Fenomenální stránka mysli
    - Čínský pokoj (Searle)
    - Problém qualií a Invertované spektrum (Chalmers)
    - Jaké je to být netopýrem (Nagel)
    - Vševědoucí Mary (Dennett)
  - Arbitrárnost struktury
    - Čínský národ (Block)

Čínský pokoj (Searle, 1980)

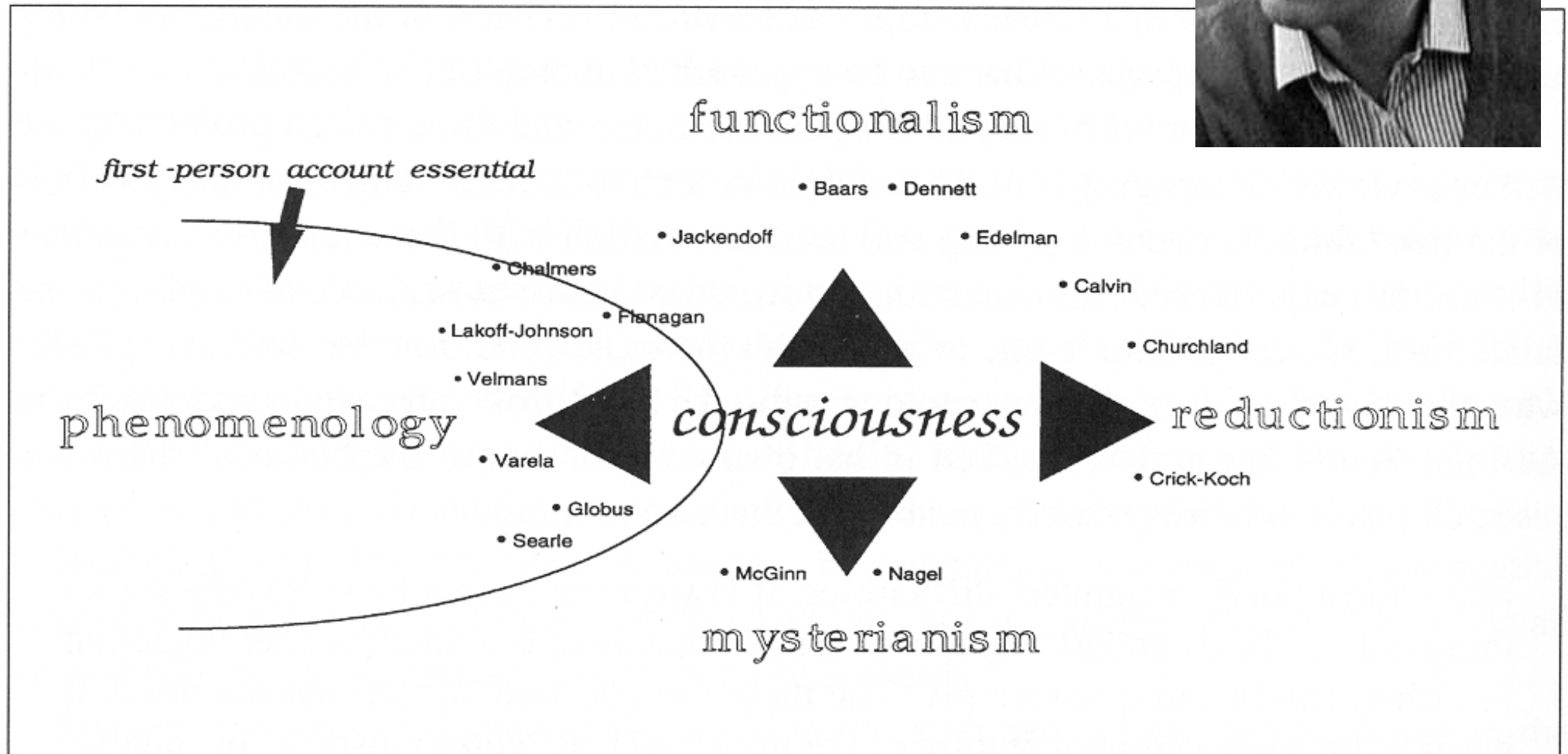
- Člověk, který nerozumí čínsky a přiřazuje podle algoritmu (tj. funkce) vstupním čínským znakům inteligentní výstupní znaky
- Jádrem argumentu: Syntaxe x sémantika
- Protiargumenty?

Přehled přístupů k vědomí

- Eliminativistické, redukcionistické – pojem vědomí je důsledek špatného používání jazyka, nebo jen reziduum z folk-psychology
- Optimistické (funkcionalismus, emergentismus) – vědomí jako důsledek systému komplexních fyzikálních interakcí
- Skeptické – existují dočasná či absolutní kognitivní omezení pro vysvětlení vědomí
- Fenomenologické – vědomí (prožívaná zkušenost) je východiskem k vysvětlení skutečnosti

Rozdělení přístupů k vědomí podle Francisca Varely

Perspektiva 1. a 3. osoby

- Pozice 1. osoby (first-person data, 1PP)
  - Data introspektivních výpovědí o stavech vědomí
- Pozice 3. osoby (third-person data, 3PP)
  - Data z pozorování vnějšího světa, např. chování, tělesných projevů (tlak, pocení, vnitřní sekrece), fungování mozku apod.

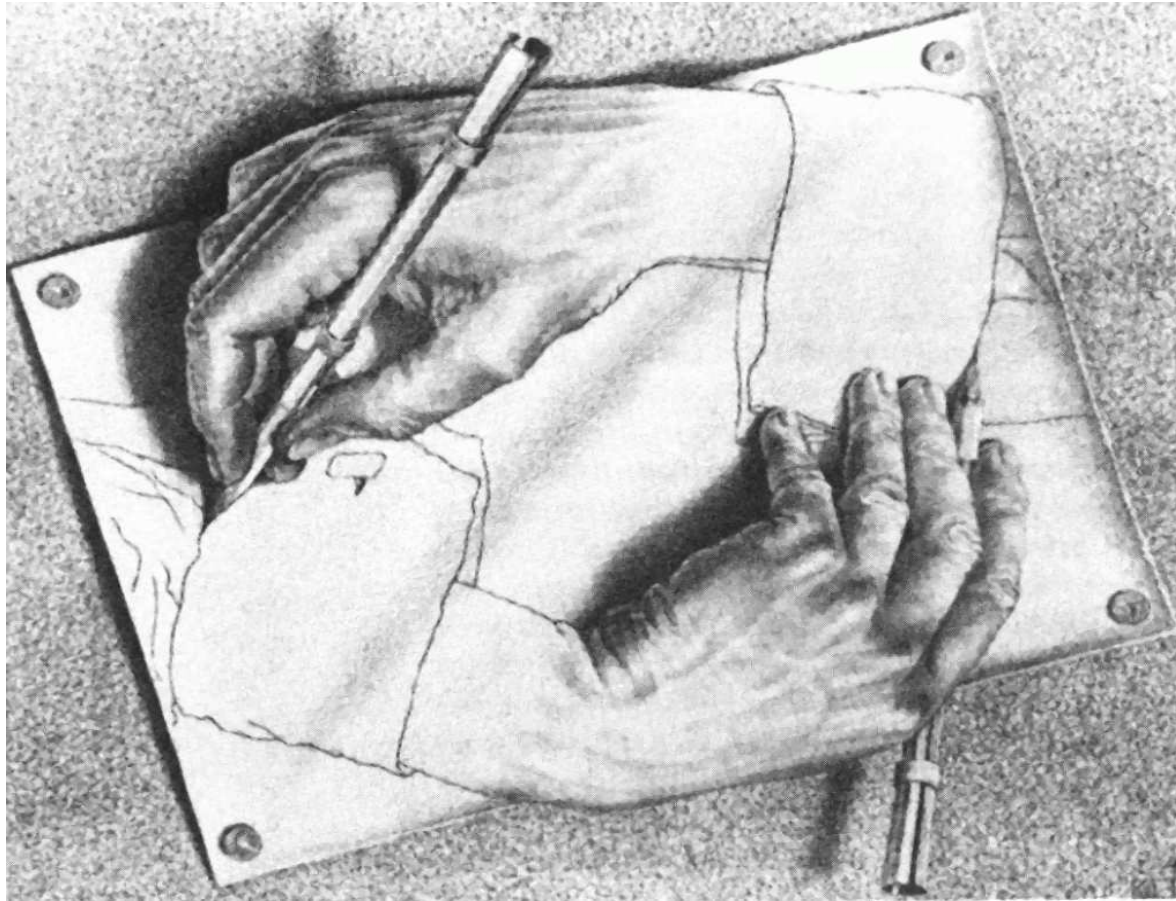
Program vědy o vědomí podle Davida Chalmerse

- Systematizaci korelací mezi 1PP a 3PP a odvození fundamentálních vztahů (tzv. soft problem)
- I v situaci, kdy budeme mít k dispozici veškerá možná data z pozice 1PP a 3PP, stále nelze mind-body problém redukovat na známézákladní fyzikální zákony (tzv. hard problem)
- Myšlenkové experimenty:
  - Filosofické zombie
  - Invertované spektrum
- Vědecké vysvětlení bude vyžadovat zavedení nových základních zákonů
- Nový dualismus?

Kde je problém?

- Proč se filosofové nemohou shodnout?
- Metodologické předpoklady
- Fyzikalistický (a funkcionalistický) předpoklad závislosti dat z 1PP (introspektivní výpovědi) na datech z 3PP (fyzikální pozorování) vede k dualismu (a naopak)
- Možné řešení: fyzikální pozorování a introspektivní výpovědi jsou jen dvěma póly jediné vzájemné interakce

„There is, in short, no way for us to picture subjectivity as part of our world view because, so to speak, the subjectivity in question is the picturing.“

John Searle: Rediscovery of the mind

Do jaké míry můžeme brát 1PP vážně?

Daniel Dennett:

„...věda o vědomí v 1PP je disciplína bez metody, dat, výsledků, budoucnosti a vyhlídek. Zůstane navždy fantazií.“

Francisco Varela:

„...každý dobrý student kognitivní vědy, který se rovněž zajímá o otázky na úrovni mentální zkušenosti, musí nevyhnutelně dosáhnout úrovně mistrovství ve fenomenologickém zkoumání, aby mohl vážně pracovat se stanoviskem první osoby.“

Shody

- Vědomá zkušenost je *explanandum*, bereme ji vážně
- Dennett:: nikoli sama o sobě, a tak, jak ji prezentuje “subjekt” (“in its face value”) ale pokud je uchopena z 3PP
- Chalmers: sama o sobě (“in its own right”)
- Varela: sama o sobě, což nevylučuje, ale naopak vyžaduje koroboraci s 2PP a 3PP; kromě toho je zkušenost rovněž *explanans* (vzájemné omezení: “mutual constraint”) ve vztahu k některým procesům pozorovatelným v 3PP (neuronální procesy)
- Vůči naivnímu popisu zkušenosti v 1PP je třeba zachovávat *jistý* odstup
- 1PP není neomylným, neopravitelným ani nijak *a priori* privilegovaným přístupem ke zkušenosti

Odlišnosti

Dennett

- Jediná validace je v 3PP
- Věda v 1PP „je a zůstane fantazií“
- „Existují sice zoologové, ale žádní Fenomenologové“
- Program *heterofenomenologie*
- Ignorace situovanosti vědce jako 1PP subjektu

Varela

- 1PP: autonomní validace
- Izolovaná 1PP je abstrakce; je ale možné neustále rozvíjet schopnosti pozorování v 1PP a srovnávat je s 3PP
- Program *neurofenomenologie*
- Zohlednění sociálního kontextu výzkumu a 1PP vědce

Neurofenomenologie

- Odmítnutí objekt-subjektové duality
- Neurofenomenologie je vyjádřena vzájemným vymezením (mutual constraint) metod poznávání prožívané zkušenosti a kognitivních věd
- Gallagher (odpověď Denettovi):
  - „ How can we justify the idea of science without some way accounting for first person experience – at least the first-person experience of the scientist that allows scientist to do science“
- Reformulace obtížnosti „hard-problemu“
  - **Je obtížné naučit vědce nové metody zkoumající vědomou zkušenost**